

СУЧАСНЕ СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ПРОЕКТУВАННЯ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЧАСОПРОСТОРИ КУЛЬТУРИ

Метою дослідження є визначення системних характеристик і показників синергійного соціокультурного проектування в Україні інформаційної доби та розкриття функцій і форм культуротворчих інновацій у сучасному часопросторі культури. **Методологія** дослідження побудована на міждисциплінарному інтегруванні методів філософії, культурології та мистецтвознавства. **Наукова новизна** визначається застосуванням сучасних культурологічних теорій з метою осмислення шляхів розвитку і консолідації поліетнічного українського суспільства інформаційної доби засобами соціокультурного проектування, побудованого на принципах єдиного часопростору культури. **Висновки.** Загальна картина національної культури як складної багатокomпонентної системи вимальовується за допомогою просторового моделювання та проектування, що передбачає детальне дослідження основних структурних одиниць розподілу культурного простору – місто, регіон, країна, які одночасно виступають як цілісність і частини цілого, суб'єкт і об'єкт. На цій основі будується синергетична континуальна модель функціонування і розвитку сучасної культури, в якій чітко визначаються функції нової культурної реальності через її співвідношення з поняттями "регіональна культура", "національна культура" і "світова культура". Вихід незалежної України в європейський інформаційний простір зумовлює використання можливостей розширення міжнародних відносин як засобу діалогу культур у світовому контексті.

Ключові слова: проект, соціокультурне проектування, проектна діяльність, часопростір культури, інформаційна доба.

Яковлев Александр Викторович, доктор культурологии, профессор Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Современное социокультурное проектирование в национальном хронотопе культуры

Целью исследования является определение системных характеристик и показателей синергетического социокультурного проектирования в Украине информационной эпохи, раскрытие функций и форм культуротворческих инноваций в современном пространстве культуры. **Методология** исследования построена на междисциплинарном интегрировании методов философии, культурологии и искусствоведения. **Научная новизна** определяется применением современных культурологических теорий с целью осмысления путей развития и консолидации полиэтничного украинского общества информационной эпохи средствами социокультурного проектирования, построенного на принципах единого пространственно-временного поля культуры. **Выводы.** Общая картина национальной культуры как сложной многокомпонентной системы вырисовывается с помощью пространственного моделирования и проектирования и предполагает детальное исследование основных структурных единиц распределения культурного пространства – город, регион, страна, которые одновременно выступают как целостность и части целого, субъект и объект. На этой основе строится синергетическая континуальная модель функционирования и развития культуры, в которой четко определяются функции новой культурной реальности через ее соотношение с понятиями "региональная культура", "национальная культура" и "мировая культура". Выход независимой Украины в европейское информационное пространство предопределяет использование возможностей расширения международных отношений как средства диалога культур в мировом контексте.

Ключевые слова: проект, социокультурное проектирование, проектная деятельность, пространство культуры, информационная эпоха.

Yakovlev Oleksandr, Doctor of Cultural Studies, Professor of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Modern Socio-cultural Projecting in a National Chronotope of Culture

The purpose of the article is to determine the system characteristics and indicators of synergetic socio-cultural design in Ukraine of the information age, the disclosure of functions and forms of cultural innovation in the modern cultural space. The **methodology** of the research is based on the interdisciplinary integration of the methods of contemporary philosophy, cultural science, and art criticism. The **scientific novelty** of the study is determined by the application of modern aesthetic theories with the aim of understanding the ways of development and consolidation of the polyethnic Ukrainian society of the information age using socio-cultural projecting, built on the principles of a common space-time field of culture. **Conclusions.** The general picture of national culture, as a complex multi-component system, is represented by spatial modeling and design, and involves a detailed study of the basic structural units of the distribution of cultural space – city, region, country, which, at the same time, act as the integrity and parts of the whole, as a subject and object. On this basis, a synergistic continuum model of the functioning and development of modern culture is constructed, in which the functions of the new cultural reality are clearly defined through its relation with the concepts of "regional culture," "national culture" and "world culture." The emergence of modern independent Ukraine in the European information space predetermines the use of opportunities for the expansion of international relations as a means of dialogue of cultures in a global context.

Key words: project, sociocultural projecting, project activity, space of culture, information age.

Актуальність теми дослідження. Форми адаптації людини до умов існування у сучасному суспільстві значно змінилися, оскільки сьогодні особистість створює не просто готові предмети, а такі часопросторові відносини, в яких вона постійно знаходиться якби у середині інноваційних проектів, адаптуючись не стільки до зовнішнього, об'єктивно існуючого середовища, скільки до простору і часу, яке створює сама. Так, особливістю нової якості створюваного людиною світу – світу культури – стає перехід до проектування самого буття людства, включаючи його гранично загальні форми – простір і час, в яких існує сама людина і створений нею світ. В таких умовах актуалізується соціальне замовлення на філософські та культурологічні дослідження, здатні обґрунтувати і поєднати в формі цілісності реальність як проект і процес її проектування, як простір і час, дане і задане, об'єктивне і суб'єктивне, виявляючи при цьому умови виникнення такої реальності.

Найбільш універсальною моделлю, в якій прояснюються підстави цього процесу, виступає культура, оскільки саме в культурі формується особливий часопростір проектування, необхідний і достатній для породження в ньому всіх інших процесів і результатів людської життєдіяльності. В цьому контексті, в новому праксеологічному ракурсі відкривається і питання про те, як можливе існування культури в якості цілісної і самодостатньої форми буття на основі аналізу її проектної спрямованості, єдності теорії та практики. Зрозуміло, що ця синергійна цілісність багато в чому прояснюється через внутрішню самоорганізацію культури, яка визначається, перш за все, діалектичною взаємодією її форми і змісту.

Метою дослідження є визначення системних характеристик і показників синергійного соціокультурного проектування в Україні інформаційної доби, розкриття функцій і форм культуротворчих інновацій у сучасному часопросторі культури.

Методологія дослідження побудована на міждисциплінарному інтегруванні методів сучасної філософії, культурології та мистецтвознавства.

Стан наукової розробки. Соціальне та соціокультурне проектування як галузь науки і практики почало формуватися лише в ХХ столітті. На перших етапах свого становлення воно було похідним від наукового і технічного проектування, що виникло і набуло поширення в ХІХ ст. Його вихідні принципи розроблялися Я. Дітріхом, Т. Тіорі, Д. Фраєм, П. Хіллош, Ф. Ханик та іншими дослідниками. У вітчизняній науці перші ідеї про проектування соціальних систем були висловлені в роботах І. Ляхова, В. Дубровського, А. Раппопорта, В. Разіна, Б. Сазонова, Г. Щедровицького, О. Генісаретського.

В аспекті соціального управління проблеми проектування розглядалися В. Афанасьєвим, І. Бестужевим-Ладою, П. Лебедєвим. Теоретичні основи соціокультурного проектування були проаналізовані як одна з форм випереджального відображення дійсності, створення прообразу (прототипу) передбачуваного об'єкта, явища або процесу за допомогою специфічних методів в роботах Н. Айтова, Г. Антонюка, П. Бергера, Т. Дрідзе, Н. Лапіна, Т. Лукмана, Е. Орлової, А. Пригожина, Ж. Тощенко, Н. Харитоновна, Ю. Крючкова.

Виклад основного матеріалу. Соціокультурне проектування – це специфічна технологія, теоретична і практична діяльність, сутність якої виявляється в аналізі проблем і виявленні причин їх виникнення, виробленні цілей і завдань, що характеризують бажаний стан об'єкта (чи сфери проектної діяльності), розробці шляхів й засобів для досягнення поставлених цілей. Як об'єкт соціокультурного проектування виступає перетин двох підсистем: соціуму і культури. Проект в такому випадку є засобом збереження чи відтворення соціальних явищ і культурних феноменів, відповідних конкретним історичним обставинам.

Саме у культурі, на основі єдності теорії та практики та через внутрішню синергійну самоорганізацію культури, відбувається формування особливого часопростору сучасного соціокультурного проектування. Виступаючи виразом такої загальної форми, простір і час у своєму взаємозв'язку безперервно впливають на зміст культури, визначаючи спрямованість її розвитку, структури і функції, тобто її проект. Однак без спеціального дослідження абстрактної моделі внутрішнього алгоритму породження культури, або механізму переходу її заданості в даність, простору і часу в зміст і зворотньо, сама специфіка культури як типу буття виявляється недостатньо з'ясованою.

Українська культура як частина світової культури на сучасному етапі свого розвитку потребує інноваційної діяльності. Саме тому соціокультурне проектування як інноваційна форма теоретичного і практичного впливу на культурне середовище набуває великої популярності в останні десятиліття. Однією з основних характеристик "людини культурної" є її спроможність до проектної діяльності, тобто до продуктивної уяви, творчого і вільного перетворення реальності з урахуванням моделі потрібного майбутнього.

Україна знаходиться в перехідній стадії свого розвитку, і ця "системна перехідність" характеризує практично усі сфери життєдіяльності людини, виявляється на різних рівнях культури, створюючи в суспільстві ситуацію невизначеності та нестійкості. Такі стани відповідають періодам інтенсивних змін, коли процеси, які пов'язані з реформуванням соціально-економічної та політичної системи, розвиваються паралельно оновленню соціокультурної парадигми – становленням громадянського суспільства, закріпленням принципів культурного плюралізму в синергії культурного континууму і формуванням нового типу культури – інформаційної культури.

Фази нестабільності в процесі розвитку культури, за аналогією з іншими системами, можна позначити як режими з загостренням, в яких основні зміни виявляються на всіх рівнях системи. Вони розглядаються як вирішальні етапи для трансформацій антропо-соціокультурних систем. Зміни пов'язані з пошуком нових форм культури і підготовкою зміни норм, цінностей, стилів, у зв'язку з чим можливі регресивні рухи – зниження смислів традицій і ідеалів. Основні зміни концентруються навколо ціннісно-смыслового ядра культури – в суспільстві активізуються процеси вибудовування нової ієрархії цінностей, яка на ранніх стадіях ще не виконує своєї інтеграційної функції, а в ряді випадків навіть навпаки підсилює соціокультурну диференціацію, призводить до кризи ідентичностей, маргіналізації та соціальним деструкціям, активізації міфу, архетипів і т.п.

У перехідні періоди в суспільстві співіснують кілька типів культури, які підтримуються різними соціокультурними групами, тому пропоновані ними "культурні політики" не спрямовані на поєднання соціокультурних інтересів та задоволення потреб усього населення. Концепції державної культурної політики постають у цих умовах виключно як ідеальні моделі, не завжди враховують стан перехідності соціокультурної ситуації. Сучасне українське суспільство перебуває в епіцентрі перехідності: у ньому наявні традиційні форми культури (інтенсивно розвиваються на великих територіях), з'являються якісь синтезуючі зразки, присутній блок інформаційного типу культури, досить широко представлені еkleктичні і маргінальні зразки культури.

Становлення будь-якої культури пов'язано не тільки з народженням нового, але і є неможливим без відбору культурної спадщини, частина якої, трансформуючись, знаходить інші смисли, включається в новий соціальний контекст і утворює нові ціннісні поля. Перехід інновацій в традиції займає, як правило, тривалий час, бо відбір та проектування є складним процесом, характерним для періодів пошуку динамічної рівноваги між стійкістю і нестійкістю, стабільністю і нестабільністю культури як системи. Національне відродження, що його зараз переживає Україна, як і багато інших держав сучасного світу, не зводиться до простої реставрації культурних надбань попередніх епох. Воно потребує особливого бачення національної культури.

Відкритість і зовнішня простота простору сучасної культури, яку в силу її фрагментарності Е. Тоффлер визначає як "кліп-культуру" [6], а Ж. Бодрійяр називає "ксероксом культури", підтримується шляхом агресивної візуалізації за допомогою засобів масової інформації, електронних і мережевих структур [8]. Не випадково, перехід до нового типу культури – інформаційної культури в чомусь пов'язується з породженням інтерактивних інформаційно-комунікативних середовищ, трансформуючих духовно-ментальні коди і мови культури.

Таким чином, новий тип культури передбачає серйозні соціокультурні зміни: нові принципи взаємодії людей та соціокультурної організації (підміни форм спілкування на прийом і передачу інформації), відсутність ієрархічної співвідпорядкованості елементів соціальної системи, широкий розвиток горизонтальних зв'язків, "розмиті" соціальні структури.

Проектна діяльність належить до розряду інноваційної, творчої діяльності, оскільки вона передбачає перетворення реальності, будується з урахуванням відповідної технології. Комбінація різних способів проектування порівняно з тими чи іншими складовими об'єктної області дає безліч варіантів проектної діяльності – як спеціалізованих технологій. Особливе місце у цій системі спеціалізованих технологій займає соціокультурне проектування, яке ми розглядаємо як світоглядну і технологічну основу діяльності соціокультурної, соціально-педагогічної і культурологічної спрямованості.

У основі будь-якої діяльності у соціокультурній сфері знаходиться здатність підготувати і започаткувати культурну акцію (чи систему заходів і акцій), попередньо обґрунтувавши її ідею (задум), визначивши цілі й завдання, бажані засоби розв'язання. Захід, акція, програма будуть ефективними лише у разі, якщо в основу них покладений ідеальний задум – проект.

Переваги технології проектування проти інших методів в тому, що вона поєднує у собі теоретичний і практичний, нормативний і діагностичний підходи, характерні для програмування та планування. Відповідно, проектне рішення не має яскраво вираженого директивного чи звітного характеру, тобто перестає бути нормативним документом у тому сенсі, що включає перелік намічених на перспективу заходів і очікуваних від нього результатів.

Для інформаційної доби широкою практикою є такі форми комунікації людей, що не пов'язані особистісними контактами. Електронний спосіб передачі інформації, що функціонує в мережі з особливим виміром простору та часу, взагалі ставить під питання такий принцип культурного наслідування, як традиція. Символи сучасної специфічної глобальної культури свідчать про певну ідентичність, пов'язану з гомогенним простором інформаційної культури. Соціальним простором стає глобальний цифровий простір, що визначається доступом кожного до інформації, а значить, до універсальності культури, нівелювання культурних меж, уніфікації символічного оточення.

Саме тут на перший план виступає буття континууму як загальної часопросторової ізоморфної структури, властивої будь-якій культурі. Посилення значущості континууму культури пов'язано з дослідженням процесу інтеграції та виробленням тих найбільш загальних, суб'єктно виражених норм, на основі яких можуть вибудовуватися риси загальнонаціональної культури. Створення єдиного інформаційного простору, в якому, поряд з технологічними, виникають й культурні обміни, організуються

міжнародні форми культурних діалогів, формуються передумови для існування міжнародної культурної реальності, яку можна було б віднести до соціокультурних транснаціональних проєктів.

Висновки. Загальна картина національної культури як складна багатокомпонентна система вимальовується за допомогою просторового моделювання та проєктування, що передбачає детальне дослідження основних структурних одиниць розподілу культурного простору – місто, регіон, країна, які одночасно виступають як цілісність і частини цілого, як суб'єкт і об'єкт. На цій основі будується синергетична континуальна модель функціонування і розвитку сучасної культури, в якій чітко визначаються функції нової культурної реальності через її співвідношення з поняттями "регіональна культура", "національна культура" і "світова культура". Вихід сучасної незалежної України в європейський інформаційний простір зумовлює використання можливостей розширення міжнародних відносин як засобу діалогу культур у світовому контексті.

Література

1. Бергер П. Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. М. : Медиум, 1995. 323 с.
2. Бестужев-Лада И. В. Нормативное социальное прогнозирование: возможные пути реализации целей общества. Опыт систематизации. М.: Наука, 1987. 214 с.
3. Дридзе Т. М., Орлова Э. А. Основы социокультурного проектирования. М., 1995. 148 с.
4. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой: Пер. с англ./ Общ. ред. В. И. Аршинова, Ю. Л. Климонтовича и Ю. В. Сачкова. М.: Прогресс, 1986. 432 с.
5. Тиори Т., Фрай Дж. Проектирование структур баз данных: в 2 кн. М.: Мир, 1985. Кн. 1. 287 с.
6. Тоффлер Э. Третья волна. М.: ООО "Фирма издательство АСТ", 1999. 784 с.
7. Тощенко Ж. Т. Постсоветское пространство: Суверенизация и интеграция: Этносоциологические очерки. М.: РГГУ, 1997. 214 с.
8. Baudrillard Jean Oublier Foucault. Paris: Galilée, 1977. 274 p.
9. Yakovlev O. The Strategy of Transnational Cultural Development of Ukraine // SPHERES OF CULTURE.- Lublin, 2015. – Volume X. P.374-382.
10. Скарн В. Культурологічні аспекти управління проєктами зі збереження культурних цінностей. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2013. № 3. К.: Міленіум. С.53-58.

References

1. Berher P. Lukman T. (1995). Sotsyalnoe konstruyrovanye realnosty. Traktat po sotsyolohyy znaniya. M. : Medyum, 323.
2. Bestuzhev-Lada Y. V. (1987). Normatyvnoe sotsyalnoe prohnozyrovanye: vozmozhnyye puty realizatsyy tselei obshchestva. Opyt systematyzatsyy. M.: Nauka, 214.
3. Drydze T. M., Orlova Y. A. (1995). Osnovi sotsyokulturnoho proektyrovaniya. M., 148.
4. Pryhozhyn Y., Stenhers Y. (1986). Poriadok yz khaosa: Noviy dyaloh cheloveka s pryrodoy: Per. s anhl. Obshch. red. V. Y. Arshynova, Yu. L. Klymontovycha y Yu. V. Sachkova. M.: Prohress, 432.
5. Tyory T., Frai Dzh. (n. d.). Proektyrovanye struktur baz dannikh: v 2 kn. M.: Myr, 1985. Kn. 1. 287.
6. Toffler Y. (1999). Tretia volna. M.: ООО "Fyrma yzdatelstvo AST", 784.
7. Toshchenko Zh., T. (1997). Postsovetskoe prostranstvo: Suverenyzatsiya y yntehratsiya: Etnosotsyolohycheskye ocherky. M.: RHHU, 1997. 214 s.
8. Baudrillard Jean Oublier Foucault. Paris: Galilée, 274.
9. Yakovlev O. (2015). The Strategy of Transnational Cultural Development of Ukraine // SPHERES OF CULTURE.- Lublin, Volume X., 374-382.
10. Sknar, B. (2013). Cultural aspects of project management preserving cultural values. Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv Kyiv: Millennium, 3, 53-58 [in Ukraine].

Стаття надійшла до редакції 20.12.2017 р.